

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

24. ožujka 2009. (*)

„Mjere s istovrsnim učinkom – Zdravlje životinja – Trgovina unutar Zajednice – Svježe meso – Veterinarski pregledi – Izvanugovorna odgovornost države članice – Rok zastare – Utvrđivanje štete”

U predmetu C-445/06,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234.UEZ-a, koji je uputio Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud, Njemačka), odlukom od 12. kolovoza 2006., koju je Sud zaprimio 6. studenoga 2006., u postupku

Danske Slagterier

protiv

Bundesrepublik Deutschland,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: V. Skouris, predsjednik, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, M. Ilešič i A. Ó Caoimh, predsjednici vijeća, G. Arestis, A. Borg Barthet (izvjestitelj), J. Malenovský, J. Klučka, U. Löhmus i E. Levits, suci,

nezavisna odvjetnica: V. Trstenjak,

tajnik: K. Sztranc-Sławiczek, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 21. svibnja 2008.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Danske Slagterier, R. Karpenstein, *Rechtsanwalt*,
- za njemačku vladu, M. Lumma i C. Blaschke, u svojstvu agenata, uz asistenciju L. Giesbertsa, *Rechtsanwalt*,
- za češku vladu, T. Boček, u svojstvu agenta,
- za grčku vladu, V. Kontolaimos, S. Kharitaki i S. Papaioannou, u svojstvu agenata,
- za francusku vladu, G. de Bergues i A.-L. During, u svojstvu agenata,
- za talijansku vladu, I. M. Braguglia, u svojstvu agenta, uz asistenciju W. Ferrante, *avvocato dello Stato*,

- za poljsku vladu, E. Ośniecka-Tamecka i P. Kucharski, u svojstvu agenata,
 - za vladu Ujedinjene Kraljevine, S. Lee, *barrister*,
 - za Komisiju Europskih zajednica, F. Erlbacher i H. Krämer, u svojstvu agenata,
- saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 4. rujna 2008.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 5. stavka 1. točke (o) i članka 6. stavka 1. točke (b) podtočke iii. Direktive Vijeća 64/433/EEZ od 26. lipnja 1964. o zdravstvenim problemima koji utječu na promet svježim mesom unutar Zajednice (SL 1964, 121, str. 2012.), kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 91/497/EEZ od 29. srpnja 1991. (SL L 268, str. 69., u daljnjem tekstu: Direktiva 64/433), članka 5. stavka 1. te članka 7. i 8. Direktive Vijeća 89/662/EEZ od 11. prosinca 1989. o veterinarskim pregledima u trgovini unutar Zajednice s ciljem uspostave unutarnjeg tržišta (SL L 395, str. 13.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 3., svezak 16., str. 3.) i članka 28. UEZ-a.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Danske Slagterier i Bundesrepublik Deutschland (Savezna Republika Njemačka) zbog zahtjeva za naknadu štete.

Pravni okvir

Pravo Zajednice

- 3 Člankom 5. stavkom 1. Direktive 64/433 predviđeno je:
„Države članice osiguravaju da službeni veterinar proglasi neprikladnim za prehranu ljudi:
[...]
(o) meso koje ima intenzivan spolni miris.” [neslužbeni prijevod]
- 4 Člankom 6. stavkom 1. te direktive predviđeno je:
„Države članice osiguravaju da se:
[...]
(b) meso:

[...]

iii. ne dovodeći u pitanje slučajeve predviđene člankom 5. stavkom 1. točkom (o), nekastriranih mužjaka svinja s trupom težim od 80 kilograma, osim ako objekt može metodom koja je priznata postupkom iz članka 16. ili, u slučaju nepostojanja takve metode, metodom koju priznaje dotično nadležno tijelo zajamčiti da se mogu otkriti trupovi s intenzivnim mirisom nerasta,

označava posebnom oznakom predviđenom Odlukom [Komisije] 84/371/EEZ [od 3. srpnja 1984. o utvrđivanju obilježja posebne oznake za svježe meso iz članka 5. točke (a) Direktive 64/433/EEZ (SL L 196, str. 46.)] i podvrgava se jednoj od obrada predviđenih Direktivom [Vijeća] 77/99/EEZ [od 21. prosinca 1976. o zdravstvenim problemima koji utječu na trgovinu mesnim proizvodima unutar Zajednice (SL L 26, str. 85.)];

[...]

(g) obrada predviđena prethodnim točkama provodi se u objektu podrijetla ili u bilo kojem drugom objektu koji je odredio službeni veterinar;

[...]” [neslužbeni prijevod]

5 Odredbe Direktive 64/433 trebalo je prenijeti u nacionalno pravo do 1. siječnja 1993.

6 Člankom 5. stavkom 1. Direktive 89/662 predviđeno je:

„Države članice odredišta provode sljedeće mjere:

(a) Nadležno tijelo može, na mjestima odredišta robe, provjeriti putem nediskriminatornih veterinarskih pregleda na licu mjesta jesu li ispunjeni zahtjevi iz članka 3.; istodobno može uzimati i uzorke.

Nadalje, ako nadležno tijelo države članice tranzita ili države članice odredišta raspolaže podacima koji navode na sumnju u prekršaj, pregledi se isto tako mogu obavljati tijekom prijevoza robe na njezinom području, uključujući provjere sukladnosti u pogledu sredstava prijevoza;

[...]”

7 U članku 7. stavku 1. Direktive 89/662 navedeno je:

„Ako nadležno tijelo države članice tijekom pregleda na mjestu odredišta pošiljke ili tijekom prijevoza, ustanovi:

[...]

(b) da roba ne ispunjava uvjete propisane u direktivama Zajednice ili uvjete iz nacionalnog zakonodavstva kada o standardima Zajednice iz direktiva nisu donesene odluke, može, kada to dopušta briga za javno zdravlje i zdravlje životinja, pružiti pošiljatelju ili njegovom zastupniku izbor između:

- uništenja robe, ili
- korištenja robe za druge svrhe, uključujući vraćanje te robe uz odobrenje nadležnog tijela države gospodarstva podrijetla.

[...]”

8 Naposljetku, člankom 8. Direktive 89/662 predviđeno je:

„1. U slučajevima iz članka 7., nadležno tijelo države članice odredišta bez odlaganja se obraća nadležnim tijelima države članice otpreme. Potonja tijela poduzimaju sve potrebne mjere i obavještavaju nadležno tijelo prve države članice o naravi pregleda koji se obavljaju, donesenim odlukama i razlozima takvih odluka.

[...]

2. [...]

Odluke nadležnog tijela države odredišta i razlozi za takve odluke dostavljaju se pošiljatelju ili njegovom zastupniku i nadležnom tijelu države članice odredišta.

Ako pošiljatelj ili njegov zastupnik zahtijeva, navedene odluke i razlozi za takve odluke dostavljaju se u pisanom obliku s pojedinostima o pravu na žalbu koje mu je priznato prema važećem zakonodavstvu u državi članici odredišta i o postupku i rokovima.

[...]”

Nacionalno pravo

9 U članku 839. njemačkog Građanskog zakonika (Bürgerliches Gesetzbuch), u verziji koja je na snazi od 31. prosinca 2001. (u daljnjem tekstu: BGB), navedeno je:

„1. Ako službenik namjerno ili zbog nemara povrijedi službenu dužnost koju ima u odnosu na treću osobu, dužan je trećoj osobi nadoknaditi time uzrokovanu štetu. Ako službenik postupi samo nemarno, od njega se može zahtijevati naknada štete samo ako oštećena stranka ne može drukčije ostvariti naknadu.

2. Ako službenik počini povredu službene dužnosti pri donošenju odluke u sudskom postupku, odgovoran je za štetu uzrokovanu time samo ako je povreda dužnosti kazneno djelo. Ta se odredba ne primjenjuje u slučaju nezakonitog odbijanja obavljanja službenih dužnosti ili nezakonitog kašnjenja u njihovom obavljanju.

3. Obveza naknade ne nastaje ako oštećena stranka namjerno ili zbog nemara nije spriječila štetu primjenom pravnog sredstva.”

10 Člankom 852. BGB-a predviđeno je:

„1. Rok zastare u pogledu zahtjeva za naknadu štete uzrokovane nezakonitim postupanjem jest tri godine od datuma kada je oštećena stranka saznala za štetu i

identitet osobe koja je obvezna platiti naknadu te, bez obzira na navedeno saznanje, trideset godina od nezakonitog postupanja.

2. Ako su osoba koja je obvezna platiti naknadu i osoba koja ima pravo na naknadu započele pregovore o iznosu plative naknade, rok zastare suspendiran je sve dok jedna od stranaka ne odbije daljnje pregovore.

3. Ako je osoba koja je obvezna platiti naknadu svojim nezakonitim postupanjem stekla bilo što na štetu oštećene stranke, dužna je i nakon isteka roka zastare to vratiti u skladu s odredbama o povratu u slučaju neosnovanog stjecanja.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 11 Danske Slagterier, strukovno udruženje danskih klaonica organiziranih u obliku zadruga i uzgajivača svinja, na temelju prava koje su mu ustupili njegovi članovi od Savezne Republike Njemačke zahtijeva naknadu štete uzrokovane povredom prava Zajednice. Tvrdi da je Savezna Republika Njemačka protivno pravu Zajednice od 1993. do 1999. zabranila uvoz mesa nekastriranih mužjaka svinja. Po njegovom je mišljenju tom zabranom u navedenom razdoblju uzgajivačima svinja i klaonicama uzrokovana šteta od najmanje 280 milijuna DEM.
- 12 Početkom devedesetih godina u Danskoj je pokrenut projekt pod nazivom „Male-Pig-Projekt” s ciljem uzgoja nekastriranih mužjaka svinja. Ta vrsta uzgoja, koja je doduše financijski atraktivna, uključuje rizik da meso pri zagrijavanju dobije intenzivan spolni miris. Prema mišljenju danskih istraživača prisutnost tog mirisa može se utvrditi već tijekom klanja mjerenjem sadržaja skatola. Zbog toga su u Danskoj sve klaonice bile opremljene opremom za mjerenje skatola kako bi se omogućilo otkrivanje i izdvajanje mesa takvoga mirisa. Međutim, u tom je razdoblju Savezna Republika Njemačka smatrala da taj miris uzrokuje hormon androstenon, čiji se nastanak može izbjeći kastracijom u ranijoj fazi, i da analiza izdvojenog sadržaja skatola nije pouzdana metoda za otkrivanje spolnog mirisa.
- 13 U siječnju 1993. Savezna Republika Njemačka obavijestila je najviša veterinarska tijela država članica da je pravilo utvrđeno člankom 6. stavkom 1. točkom (b) Direktive 64/433 preneseno u nacionalno pravo tako da je bez obzira na granicu težine utvrđena granična vrijednost od 0,5 µg/g za androstenon. U slučaju prekoračenja te vrijednosti, meso bi imalo intenzivan miris nerasta i stoga ne bi bilo prikladno za prehranu ljudi. Pritom je istaknula i da je samo prilagođeni enzimski imunotest profesora Clausa priznat kao posebna metoda za utvrđivanje prisutnosti androstenona i da se meso nekastriranih mužjaka svinja u slučaju u kojem je prekoračena ta granična vrijednost ne može prevoziti u Njemačku kao svježe meso.
- 14 Stoga su njemačka tijela naknadno pregledala brojne pošiljke svinjskog mesa iz Danske i odbila ih zbog prekoračenja granične vrijednosti androstenona. Nadalje, uzgajivači svinja i klaonice koji su gotovo prekinuli proizvodnju kastriranih mužjaka svinja morali su nastaviti s tom proizvodnjom kako ne bi ugrozili izvoz u Njemačku. Danske Slagterier tvrdi kako se, da je izvezeno svinjsko meso bilo meso nekastriranih svinja kako je bilo predviđeno projektom Male-Pig-Projekt, na troškovima moglo uštedjeti najmanje 280 milijuna DEM.

- 15 Landgericht Bonn (Zemaljski sud u Bonnu), pred kojim je Danske Slagterier 6. prosinca 1999. podnio tužbu za naknadu štete protiv Savezne Republike Njemačke, presudio je da je tužba osnovana u dijelu koji se odnosi na razdoblje od 7. prosinca 1996. nadalje, a zbog zastare ju je odbio u dijelu koji se odnosi na zahtjev za naknadu štete nastale prije tog datuma. Oberlandesgericht Köln (Visoki zemaljski sud u Kölnu), koji je odlučivao o žalbi, potvrdio je zahtjev u cijelosti. Savezna Republika Njemačka revizijom pred Bundesgerichtshofom (Savezni vrhovni sud) zahtijeva odbijanje zahtjeva u cijelosti.
- 16 Osim toga, presudom od 12. studenoga 1998., Komisija/Njemačka (C-102/96, Zb., str. I-6871), Sud je utvrdio da Savezna Republika Njemačka nije ispunila svoje obveze iz članka 5. stavka 1. točke (o) i članka 6. stavka 1. točke (b) Direktive 64/433 te članka 5. stavka 1. i članaka 7. i 8. Direktive 89/662 jer je, s jedne strane, odredila obvezu označavanja i toplinske obrade trupova nekastriranih mužjaka svinja ako je koncentracija androstenona u mesu bez obzira na težinu trupa bila veća od 0,5 µg/g, što se utvrđuje prilagođenim enzimskim imunotestom profesora Clausa, i jer je, s druge strane, smatrala da u slučaju prekoračenja granične vrijednosti od 0,5 µg/g meso ima intenzivan spolni miris i da stoga nije prikladno za prehranu ljudi.
- 17 U tim je okolnostima Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Stavlja li se odredbama članka 5. stavka 1. točke (o) i članka 6. stavka 1. točke (b) podtočke iii. Direktive [...] 64/433 [...] u vezi s člankom 5. stavkom 1., člankom 7. i člankom 8. Direktive [...] 89/662 [...] proizvođače i distributere svinjskog mesa u pravni položaj u kojem mogu u skladu s pravom Zajednice zahtijevati naknadu štete na temelju odgovornosti države u slučaju pogrešaka u njihovom prenošenju ili njihovoj primjeni?
2. Bez obzira na odgovor na prvo pitanje, mogu li se proizvođači i distributeri svinjskog mesa pozvati na povredu članka 30. Ugovora o EZ-u [koji je postao članak 28. UEZ-a] kako bi opravdali svoj zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države u skladu s pravom Zajednice ako su prenošenje i primjena gore navedenih direktiva u suprotnosti s pravom Europske zajednice?
3. Zahtijeva li se pravom Zajednice prekid roka zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države u skladu s pravom Zajednice s obzirom na postupak zbog povrede obveza u skladu s člankom 226. UEZ-a ili suspenzija roka zastare do okončanja tog postupka ako u nacionalnom pravu države članice ne postoji učinkovito pravno sredstvo kojim je se može prisiliti na prenošenje direktive?
4. Počinje li rok zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države u skladu s pravom Zajednice koji se temelji na manjkavom prenošenju direktive i povezanij (de facto) zabrani izvoza, neovisno o primjenjivom nacionalnom pravu, teći tek nakon što je ta direktiva potpuno prenesena ili rok zastare u skladu s nacionalnim pravom može početi teći već pri nastanku prvih štetnih učinaka, pri čemu se mogu očekivati daljnji štetni učinci? Ako na početak roka zastare utječe potpuno prenošenje, je li to općenito točno ili samo ako se direktivom dodjeljuje pravo pojedincima?

5. S obzirom na to da pravne pretpostavke za naknadu štete u vezi sa zahtjevima za naknadu štete na temelju odgovornosti države u skladu s pravom Zajednice države članice ne smiju postaviti tako da su manje povoljne od onih koje se odnose na slične tužbe u nacionalnom pravu i da se ostvarivanje naknade štete u praksi ne smije onemogućiti ili pretjerano otežati, postoje li općenito prigovori protiv nacionalnog pravila u skladu s kojim obveza plaćanja naknade ne nastaje ako oštećena stranka namjerno ili zbog nemara nije spriječila štetu primjenom pravnog sredstva? Postoje li prigovori i protiv tog „prvenstva primarne pravne zaštite” čak i pod uvjetom da ono mora biti razumno za dotičnu stranku? Jesu li činjenice da nadležni sud vjerojatno ne može odgovoriti na dotična pitanja u vezi s pravom Zajednice bez njihova upućivanja Sudu [...] ili da je postupak zbog povrede obveza u skladu s člankom 226. UEZ-a već u tijeku dovoljne za to da se prvenstvo primarne pravne zaštite ne smatra razumnim u skladu s pravom Europske zajednice?”

O prethodnim pitanjima

Prvo i drugo pitanje

- 18 Svojim prvim dvama pitanjima, koja valja rješavati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita stavlja li se odredbama članka 5. stavka 1. točke (o) i članka 6. stavka 1. točke (b) podtočke iii. Direktive 64/433 u vezi s člankom 5. stavkom 1., člankom 7. i člankom 8. Direktive 89/662 proizvođače i distributere svinjskog mesa u pravni položaj u kojem mogu zahtijevati naknadu štete na temelju odgovornosti države zbog povrede prava Zajednice u slučaju nepravilnog prenošenja ili nepravilne primjene tih direktiva i mogu li se u tim okolnostima pozvati na povredu članka 28. UEZ-a kako bi opravdali zahtjev za naknadu štete na temelju takve odgovornosti države.
- 19 U tom pogledu prvo valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi načelo odgovornosti države za štetu koja je pojedincima prouzročena povredama prava Zajednice za koje je odgovorna država sastavni dio sustava Ugovora o EZ-u (presude od 19. studenoga 1991., Francovich i dr., C-6/90 i C-9/90, Zb., str. I-5357., t. 35., od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, Zb., str. I-1029., t. 31., od 23. svibnja 1996., Hedley Lomas, C-5/94, Zb., str. I-2553., t. 24., i od 8. listopada 1996., Dillenkofer i dr., C-178/94, C-179/94 i C-188/94 do C-190/94, Zb., str. I-4845., t. 20.).
- 20 Sud je presudio da oštećeni pojedinci imaju pravo na naknadu ako su ispunjene tri pretpostavke; povrijeđeno pravno pravilo Zajednice mora imati za cilj dodjelu prava pojedincima, povreda mora biti dovoljno ozbiljna i, naposljetku, mora postojati izravna uzročna veza između povrede i štete koju su pretrpjele oštećene strane (vidjeti gore navedene presude Brasserie du pêcheur i Factortame, t. 51., Hedley Lomas, t. 25., i Dillenkofer i dr., t. 21.).
- 21 Sud je vezi s prvom pretpostavkom imao priliku ispitati odgovornost države članice za povredu prava Zajednice u slučaju neprenošenja direktiva za uspostavu unutarnjeg tržišta (vidjeti osobito gore navedene presude Francovich i dr. te Dillenkofer i dr.). Međutim, za razliku od predmeta u kojima su bile donesene te dvije presude i u kojima je samo sekundarnim pravom bio uspostavljen pravni okvir u skladu s kojim su pojedincima bila dodijeljena prava, predmet u glavnom postupku odnosi se na slučaj u

kojem jedna od stranaka, odnosno Danske Slagterier, tvrdi da su joj već člankom 28. UEZ-a dodijeljena prava na koja se poziva.

- 22 U tom pogledu valja podsjetiti da nije sporno da članak 28. UEZ-a ima izravan učinak u smislu da dodjeljuje pojedincima prava na koja su se oni ovlaštteni pozivati izravno pred nacionalnim sudovima i da povreda takve odredbe može biti osnova za traženje naknade štete (gore navedena presuda *Brasserie du pêcheur* i *Factortame*, t. 23.).
- 23 Danske Slagterier poziva se i na odredbe direktiva 64/433 i 89/662. Kao što proizlazi iz naslova i prve uvodne izjave Direktive 89/662, ta je direktiva donesena s ciljem uspostave unutarnjeg tržišta, kao i Direktiva 91/497 o izmjeni Direktive 64/433, kako je pojašnjeno u trećoj uvodnoj izjavi Direktive 91/497. Slobodno kretanje robe stoga je jedan od ciljeva tih direktiva, kojima se nastoji potaknuti trgovina unutar Zajednice uklaňanjem postojećih razlika među državama članicama u pogledu zdravstvenih zahtjeva za svježe meso. Pravo dodijeljeno člankom 28. UEZ-a stoga je preciznije utvrđeno i konkretizirano tim direktivama.
- 24 U pogledu sadržaja direktiva 64/433 i 89/662 valja istaknuti da su njima uređene, među ostalim, zdravstvene kontrole i certifikati za svježe meso proizvedeno u jednoj državi članici i dostavljeno u drugu državu članicu. Kao što proizlazi osobito iz članka 7. stavka 1. točke (b) Direktive 89/662, države članice mogu spriječiti uvoz svježeg mesa samo ako roba nije u skladu s uvjetima utvrđenima direktivama Zajednice ili u određenim vrlo specifičnim okolnostima, na primjer u slučaju epidemije. Zabranom sprečavanja uvoza koja je određena državama članicama pojedincima se daje pravo da na tržište druge države članice stave svježe meso koje je u skladu sa zahtjevima Zajednice.
- 25 Osim toga, iz odredaba Direktive 64/433 u vezi s Direktivom 89/662 proizlazi da su mjere za otkrivanje intenzivnog spolnog mirisa kod nekastriranih mužjaka svinja usklađene na razini Zajednice (gore navedena presuda *Komisija/Njemačka*, t. 29.). Slijedom toga, tim se usklađivanjem države članice sprečava da u potpuno usklađenom području opravdaju prepreke slobodnom kretanju robe razlozima koji nisu predviđeni direktivama 64/433 i 89/662.
- 26 Stoga na prva dva pitanja valja odgovoriti da se pojedinci kojima je nepravilnim prenošenjem i nepravilnom primjenom direktiva 64/433 i 89/662 nanesena šteta mogu pozvati na pravo na slobodno kretanje robe kako bi utvrdili odgovornost države za povredu prava Zajednice.

Treće pitanje

- 27 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita zahtijeva li se pravom Zajednice da se, ako je Komisija Europskih zajednica pokrenula postupak zbog povrede obveza u skladu s člankom 226. UEZ-a, tijekom tog postupka prekine ili suspendira rok zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države za povredu prava Zajednice koji je utvrđen nacionalnim propisom ako u dotičnoj državi ne postoji učinkovito pravno sredstvo kojim je se može prisiliti na prenošenje direktive.
- 28 To se pitanje može pojasniti kronologijom činjenica u glavnom postupku. Iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da je postupak zbog povrede

obveza protiv Savezne Republike Njemačke, u okviru kojeg je donesena gore navedena presuda Komisija/Njemačka, pokrenut 27. ožujka 1996. Prvi štetni učinci za oštećene stranke nastali su 1993., međutim one sve do prosinca 1999. nisu podnijele tužbu za naknadu štete protiv države. Ako se, kako je predvidio sud koji je uputio zahtjev, primijeni rok zastare od tri godine iz članka 852. stavka 1. BGB-a, taj rok počinje teći sredinom 1996., kada su, prema mišljenju tog suda, oštećene stranke saznale za štetu i identitet osobe koja je dužna platiti naknadu. Slijedom toga, u predmetu u glavnom postupku tužba za naknadu štete protiv države možda je već zastarjela. Zbog toga je za rješavanje glavnog postupka važno znati utječe li na taj rok zastare činjenica da je Komisija podnijela tužbu zbog povrede obveza.

- 29 Međutim, kako bi se sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor, prvo valja ispitati pitanje koje je implicitno postavio, odnosno je li pravu Zajednice protivno da se trogodišnji rok zastare iz članka 852. stavka 1. BGB-a po analogiji primijeni u predmetu u glavnom postupku.
- 30 U pogledu primjene članka 852. stavka 1. BGB-a, Danske Slagterier žali se na nejasnoću pravnog položaja u Njemačkoj u vezi s nacionalnim pravilom o zastari koje se primjenjuje na zahtjeve za naknadu štete na temelju odgovornosti države za povredu prava Zajednice i navodi da to pitanje još nije riješeno nijednom zakonodavnom mjerom ili odlukom najvišeg suda te da je pravna teorija podijeljena u pogledu tog pitanja jer je moguće više pravnih osnova. Prema njegovom mišljenju, činjenicom da je rok zastare iz članka 852. BGB-a primijenjen prvi put i po analogiji u tužbama za naknadu štete protiv države zbog povrede prava Zajednice krše se načela pravne sigurnosti i pravne jasnoće te načela djelotvornosti i ekvivalentnosti.
- 31 U tom pogledu valja istaknuti da iz ustaljene sudske prakse proizlazi da je u nedostatku propisa Zajednice na unutarnjem pravnom poretku svake države članice da odredi nadležne sudove i uredi postupovna pravila za sudske postupke koji trebaju osigurati punu zaštitu prava koja pojedinci uživaju na temelju prava Zajednice. Država je dužna nadoknaditi štetu u skladu s nacionalnim odštetnim pravom, pri čemu pretpostavke za naknadu štete propisane nacionalnim pravom, uključujući rokove, ne smiju biti manje povoljne od onih koje se odnose na slične zahtjeve u nacionalnom pravu (načelo ekvivalentnosti) niti smiju biti takve da u praksi onemogućavaju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje naknade štete (načelo djelotvornosti) (vidjeti osobito gore navedenu presudu Francovich i dr., t. 42. i 43., i presudu od 10. srpnja 1997., Palmisani, C-261/95, Zb., str. I-4025., t. 27.).
- 32 U pogledu potonjeg načela, Sud je presudio da je spojivo s pravom Zajednice odrediti razumne rokove za podnošenje pravnog sredstva pod prijetnjom gubitka prava u interesu pravne sigurnosti poreznih obveznika i tijela o kojima je riječ (vidjeti presudu od 17. studenoga 1998., Aprile, C-228/96, Zb., str. I-7141., t. 19., i navedenu sudsku praksu). Ti rokovi nisu takve naravi da se njima u praksi onemogućuje i pretjerano otežava ostvarivanje prava dodijeljenih pravom Zajednice. U tom je pogledu nacionalni trogodišnji rok zastare razuman (vidjeti osobito gore navedenu presudu Aprile, t. 19., i presudu od 11. srpnja 2002., Marks & Spencer, C-62/00, Zb., str. I-6325., t. 35.).
- 33 Međutim, iz točke 39. gore navedene presude Marks & Spencer proizlazi da rokove zastare obvezno treba unaprijed odrediti da bi se njima ispunila svrha osiguravanja pravne sigurnosti. Situacija koja je obilježena znatnom pravnom nesigurnošću može

značiti povredu načela djelotvornosti jer se naknada štete uzrokovane pojedincima povredama prava Zajednice za koje je odgovorna država članica može u praksi pretjerano otežati ako pojedinci ne mogu s razumnom sigurnošću utvrditi primjenjivi rok zastare.

- 34 Na nacionalnom je sudu da s obzirom na načelo djelotvornosti i uzimajući u obzir sve elemente pravne i činjenične situacije u trenutku nastanka okolnosti iz glavnog postupka provjeri je li primjena roka zastare iz članka 852. stavka 1. BGB-a po analogiji u zahtjevima za naknadu štete uzrokovane povredom prava Zajednice koju je počinila dotična država članica bila u dovoljnoj mjeri predvidiva za pojedince.
- 35 Osim toga, na nacionalnom je sudu jednako tako da u pogledu usklađenosti primjene tog roka zastare po analogiji s načelom ekvivalentnosti provjeri jesu li zbog te primjene pretpostavke za naknadu štete uzrokovane pojedincima povredom prava Zajednice koju je počinila ta država članica bile manje povoljne od onih koje se primjenjuju na naknadu slične štete u skladu s nacionalnim pravom.
- 36 U pogledu prekida ili suspenzije roka zastare u slučaju podnošenja tužbe zbog povrede obveza, iz prethodnih razmatranja proizlazi da je na državama članicama da takva detaljna postupovna pravila urede tako da se poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.
- 37 U tom pogledu valja istaknuti da se naknada štete ne može uvjetovati postojanjem prethodne odluke Suda kojom se utvrđuje povreda prava Zajednice za koju odgovara neka država (vidjeti gore navedene presude Brasserie du pêcheur i Factortame, t. 94. do 96., i Dillenkofer i dr., t. 28.).
- 38 Iako je utvrđivanje povrede obveze važan element, ono nije nužno potrebno kada se provjerava je li ispunjena pretpostavka da je povreda prava Zajednice dovoljno ozbiljna. Osim toga, prava u korist pojedinaca ne mogu ovisiti o Komisijinoj procjeni svrsishodnosti tužbe protiv države članice na temelju članka 226. UEZ-a ni o donošenju odluke Suda kojom se utvrđuje povreda (vidjeti gore navedenu presudu Brasserie du pêcheur i Factortame, t. 93. i 95.).
- 39 Stoga pojedinac može podnijeti zahtjev za naknadu štete u okviru detaljnih pravila koja su u tu svrhu utvrđena nacionalnim pravom i nema potrebe čekati na donošenje presude kojom se utvrđuje da je država članica prekršila pravo Zajednice. Slijedom toga, činjenicom da se podnošenjem tužbe zbog povrede obveze ne prekida ili ne suspendira rok zastare pojedincima se ne onemogućava, odnosno pretjerano im se ne otežava ostvarivanje prava koja imaju na temelju prava Zajednice.
- 40 Osim toga, Danske Slagterier poziva se na povredu načela ekvivalentnosti jer je njemačkim pravom predviđen prekid roka zastare u slučaju istodobnog podnošenja pravnog sredstva na temelju nacionalnog prava u skladu s člankom 839. BGB-a, što znači da tužbu u skladu s člankom 226. UEZ-a treba tretirati jednako kao to pravno sredstvo.
- 41 U tom pogledu valja istaknuti da je za odluku o ekvivalentnosti postupovnih pravila potrebno objektivno i apstraktno provjeriti sličnost dotičnih pravila uzimajući pritom u obzir njihovu ulogu u cjelokupnom postupku, odvijanju tog postupka i sve posebnosti

pravila (vidjeti u tom smislu presudu od 16. svibnja 2000., Preston i dr., C-78/98, Zb., str. I-3201., t. 63.).

- 42 Pri ocjenjivanju sličnosti dotičnih pravila valja uzeti u obzir posebnosti postupka u skladu s člankom 226. UEZ-a.
- 43 U tom pogledu valja podsjetiti da u okviru svojih nadležnosti u skladu s člankom 226. UEZ-a Komisija ne mora dokazati postojanje pravnog interesa (vidjeti presude od 4. travnja 1974., Komisija/Francuska, 167/73, Zb., str. 359., t. 15., i od 10. travnja 2003., Komisija/Njemačka, C-20/01 i C-28/01, Zb., str. I-3609., t. 29.). Komisija je dužna po službenoj dužnosti i u općem interesu nadzirati primjenu prava Zajednice u državama članicama i utvrditi sve povrede obveza proizišlih iz te primjene s ciljem njihova uklanjanja (vidjeti gore navedenu presudu Komisija/Francuska, t. 15., i presudu od 10. travnja 2003., Komisija/Njemačka, t. 29.).
- 44 Stoga cilj članka 226. UEZ-a nije zaštita prava te institucije. Samo Komisija može odlučivati o tome je li prikladno pokrenuti postupak protiv države članice za utvrđivanje povrede obveza i, ovisno o slučaju, zbog koje radnje ili propusta taj postupak treba pokrenuti (presuda od 2. lipnja 2005., Komisija/Grčka, C-394/02, Zb., str. I-4713., t. 16., i navedena sudska praksa). Slijedom toga, Komisija u tom pogledu ima diskrecijsku ovlast kojom se isključuje pravo pojedinaca da od nje zahtijevaju donošenje određenog stajališta (vidjeti presudu od 14. veljače 1989., Star Fruit/Komisija, 247/87, Zb., str. 291., t. 11.).
- 45 Stoga valja utvrditi da se načelo ekvivalentnosti poštuje u nacionalnom propisu kojim nisu predviđeni prekid ili suspenzija roka zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države za povredu prava Zajednice ako je Komisija pokrenula postupak u skladu s člankom 226. UEZ-a.
- 46 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na treće pitanje valja odgovoriti da se pravom Zajednice ne zahtijeva da se, ako je Komisija pokrenula postupak zbog povrede obveza u skladu s člankom 226. UEZ-a, tijekom tog postupka prekine ili suspendira rok zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države za povredu prava Zajednice koji je utvrđen nacionalnim propisom.

Četvrto pitanje

- 47 Svojim četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita počinje li rok zastare za tužbu za naknadu štete protiv države zbog nepravilnog prenošenja direktive, neovisno o primjenjivom nacionalnom pravu, teći tek nakon što je ta direktiva potpuno prenesena ili taj rok u skladu s nacionalnim pravom počinje teći od datuma nastanka prvih štetnih učinaka nepravilnog prenošenja, pri čemu se mogu očekivati njegovi daljnji štetni učinci. Ako potpuno prenošenje utječe na tijek roka zastare, sud koji je uputio zahtjev pita je li riječ o općem pravilu ili se to primjenjuje samo ako se direktivom dodjeljuje pravo pojedincima.
- 48 U tom pogledu valja podsjetiti da je, kao što proizlazi iz točaka 31. i 32. ove presude, na državama članicama da u nedostatku propisa Zajednice utvrde detaljna postupovna pravila za sudske postupke za zaštitu prava koja pojedinci uživaju na temelju prava Zajednice, uključujući pravila o zastari, ako se tim pravilima poštuju načela

ekvivalentnosti i djelotvornosti. Osim toga valja podsjetiti da se određivanjem razumnih rokova za podnošenje pravnih sredstava poštuju ta načela i da se osobito ne može smatrati da se time u praksi onemogućuje ili pretjerano otežava ostvarivanje prava dodijeljenih pravom Zajednice.

- 49 Činjenicom da rok zastare utvrđen nacionalnim pravom počinje teći u trenutku nastanka prvih štetnih učinaka, iako se mogu očekivati i daljnji takvi učinci, vjerojatno se jednako tako ne onemogućuje odnosno ne otežava pretjerano ostvarivanje prava dodijeljenih pravom Zajednice.
- 50 Taj se zaključak ne može dovesti u pitanje presudom od 13. srpnja 2006., Manfredi i dr. (C-295/04 do C-298/04, Zb., str. I-6619.), na koju se poziva Danske Slagterier.
- 51 U točkama 78. i 79. te presude Sud je smatrao da se ne može isključiti to da se kratkim rokom zastare za podnošenje tužbe za naknadu štete koji teče od dana donošenja zabranjenog sporazuma ili usklađenog djelovanja može u praksi onemogućiti ostvarivanje prava na zahtijevanje naknade štete uzrokovane tim zabranjenim sporazumom ili djelovanjem. Stoga u slučaju kontinuiranih ili ponovljenih povreda rok zastare može isteći prije okončanja povrede, pri čemu pojedinac kojemu je nanesena šteta ne može nakon isteka tog roka podnijeti tužbu.
- 52 Međutim, to ne vrijedi za predmet u glavnom postupku. Iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da rok zastare o kojem je riječ u glavnom postupku ne može početi teći prije no što oštećena stranka sazna za gubitak i identitet osobe koja je obvezna platiti naknadu. U takvim se okolnostima stoga osoba koja je pretrpjela štetu ne može naći u situaciji u kojoj rok zastare počinje teći ili zapravo ističe a da ta osoba nije saznala da joj je nanesena šteta, što se moglo dogoditi u okviru predmeta u kojem je donesena gore navedena presuda Manfredi i dr. i u kojem je rok zastare počeo teći od donošenja zabranjenog sporazuma ili usklađenog djelovanja, za što su neke zainteresirane osobe možda saznale puno kasnije.
- 53 U pogledu mogućnosti određivanja početka roka zastare prije potpunog prenošenja dotične direktive, točno je da je Sud u točki 23. presude od 25. srpnja 1991., Emmott (C-208/90, Zb., str. I-4269.), presudio da se država članica koja kasni ne može do pravilnog prenošenja direktive pozvati na to da je pojedinac protiv nje prekasno podnio tužbu za zaštitu prava koja su mu dodijeljena odredbama te direktive i da rok za podnošenje tužbe koji je utvrđen nacionalnim pravom može početi teći tek tada.
- 54 Međutim, kao što je potvrđeno presudom od 6. prosinca 1994., Johnson (C-410/92, Zb., str. I-5483., t. 26.), iz presude od 27. listopada 1993., Steenhorst-Neerings (C-338/91, Zb., str. I-5475.), proizlazi da je rješenje doneseno u gore navedenoj presudi Emmott bilo opravdano posebnim okolnostima tog predmeta u kojem je bila donesena ta presuda i u kojem je tužitelju u glavnom postupku zbog prekluzije bila uskraćena svaka mogućnost ostvarivanja prava na jednako postupanje koje mu je bilo priznato direktivom (vidjeti i presude od 17. srpnja 1997., Haahr Petroleum, C-90/94, Zb., str. I-4085., t. 52., i Texaco i Olieleskabet Danmark, C-114/95 i C-115/95, Zb., str. I-4263., t. 48., te od 15. rujna 1998., Ansaldo Energia i dr., C-279/96 do C-281/96, Zb., str. I-5025., t. 20.).

- 55 U predmetu u glavnom postupku iz spisa i iz rasprava provedenih u usmenom dijelu postupka ne proizlazi da je posljedica spornog roka, kao u predmetu u kojem je bila donesena gore navedena presuda Emmott, bilo uskraćivanje svake mogućnosti oštećenim strankama da ostvare svoja prava pred nacionalnim sudovima.
- 56 Stoga na četvrto pitanje valja odgovoriti da pravu Zajednice nije protivno da rok zastare za tužbu za naknadu štete protiv države zbog nepravilnog prenošenja direktive počne teći od datuma nastanka prvih štetnih učinaka tog nepravilnog prenošenja, pri čemu se mogu očekivati njegovi daljnji štetni učinci, čak i ako taj datum prethodi pravilnom prenošenju te direktive.
- 57 Uzimajući u obzir odgovor na prvi dio četvrtog pitanja, nije potrebno odgovoriti na drugi dio.

Peto pitanje

- 58 Svojim petim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita je li pravu Zajednice protivno pravilo kao što je ono utvrđeno člankom 839. stavkom 3. BGB-a, kojim je predviđeno da pojedinac ne može dobiti naknadu za štetu čiji nastanak namjerno ili zbog nemara nije spriječio primjenom pravnog sredstva. Sud koji je uputio zahtjev svoje pitanje precizira pitanjem je li takav nacionalni propis protivan pravu Zajednice ako se primjenjuje pod uvjetom da upotreba tog pravnog sredstva mora biti razumno prihvatljiva za zainteresiranu osobu. Naposljetku, sud koji je uputio zahtjev želi znati može li se pravno sredstvo smatrati razumnim ako će sud pred kojim se vodi postupak vjerojatno uputiti zahtjev za prethodnu odluku u skladu s člankom 234. UEZ-a ili ako je pokrenut postupak zbog povrede obveza u skladu s člankom 226. UEZ-a.
- 59 Kako je navedeno u okviru odgovora na prethodna dva pitanja, na državama članicama je da u nedostatku propisa Zajednice urede detaljna postupovna pravila za sudske postupke za zaštitu prava koja pojedinci uživaju na temelju prava Zajednice tako da se tim pravilima poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.
- 60 U pogledu primjene raspoloživih pravnih sredstava, Sud je u točki 84. gore navedene presude Brasserie du pêcheur i Factortame u vezi s odgovornošću države članice za povredu prava Zajednice presudio da nacionalni sud može ispitati je li oštećena osoba postupala s odgovarajućom pažnjom kako bi izbjegla štetu ili ograničila njezin opseg te, osobito, je li na vrijeme iskoristila pravna sredstva koja su joj stajala na raspolaganju.
- 61 Naime, opće je načelo zajedničko pravnim sustavima država članica da oštećena stranka mora postupati s odgovarajućom pažnjom u ograničavanju opsega štete, ili u protivnom riskirati da sama snosi štetu (presuda od 19. svibnja 1992., Mulder i dr./Vijeće i Komisija, C-104/89 i C-37/90, Zb., str. I-3061., t. 33., i gore navedena presuda Brasserie du pêcheur i Factortame, t. 85.).
- 62 Međutim, načelu djelotvornosti bilo bi protivno obvezati oštećene stranke na automatsku sustavnu primjenu svih pravnih sredstava koja su im na raspolaganja čak i ako bi im se time uzrokovale pretjerane poteškoće ili se to od njih ne bi moglo razumno zahtijevati.

- 63 U presudi od 8. ožujka 2001., *Metallgesellschaft i dr.* (C-397/98 i C-410/98, Zb., str. I-1727., t. 106.), Sud je presudio da bi ostvarivanje prava dodijeljenih izravno primjenjivim odredbama prava Zajednice pojedincima bilo onemogućeno ili pretjerano otežano ako bi se njihovi zahtjevi za naknadu štete na temelju povrede prava Zajednice odbijali ili umanjivali samo zbog toga što ti pojedinci nisu zahtijevali ostvarivanje prava koje im je dodijeljeno odredbama prava Zajednice, a koje im nije bilo priznato nacionalnim pravom, kako bi pravnim sredstvima predviđenima za tu namjenu osporili odbijanje države članice i kako bi se pozvali na prvenstvo i izravan učinak prava Zajednice. U takvom slučaju ne bi bilo razumno od oštećenih stranaka zahtijevati primjenu pravnih sredstava koja su im na raspolaganju jer bi u svakom slučaju morale unaprijed platiti sporni iznos te, iako je nacionalni sud presudio da plaćanje unaprijed nije u skladu s pravom Zajednice, dotične osobe ne bi mogle dobiti kamate na taj iznos i izložile bi se mogućnosti novčanih kazna (vidjeti u tom smislu gore navedenu presudu *Metallgesellschaft i dr.*, t. 104.).
- 64 Slijedom toga valja zaključiti da pravu Zajednice nije protivna primjena nacionalnog propisa kao što je onaj utvrđen člankom 839. stavkom 3. BGB-a pod uvjetom da se primjena dotičnog pravnog sredstva može razumno zahtijevati od oštećene stranke. Na sudu koji je uputio zahtjev je da s obzirom na sve okolnosti predmeta u glavnom postupku utvrdi je li to tako.
- 65 U pogledu mogućnosti da će primjena pravnog sredstva dovesti do upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku i u pogledu učinka koji bi to moglo imati na razumnost tog pravnog sredstva, valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi postupak utvrđen člankom 234. UEZ-a instrument suradnje između Suda i nacionalnih sudova zahvaljujući kojem Sud dostavlja nacionalnim sudovima tumačenja prava Zajednice koja su im potrebna za rješavanje sporova (vidjeti presude od 16. srpnja 1992., *Meilicke*, C-83/91, Zb., str. I-4871., t. 22., i od 5. veljače 2004., *Schneider*, C-380/01, Zb., str. I-1389., t. 20.). Stoga se nacionalnom sudu tako dobivenim pojašnjenjima olakšava primjena prava Zajednice tako da se primjenom tog instrumenta suradnje ni na koji način pojedincima pretjerano ne otežava ostvarivanje prava koja imaju na temelju prava Zajednice. Stoga neprimjena pravnog sredstva isključivo zbog toga što će to pravno sredstvo vjerojatno dovesti do upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku ne bi bila razumna.
- 66 Iz toga proizlazi da velika vjerojatnost da će primjena pravnog sredstva dovesti do upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku nije sama po sebi razlog da se zaključi da primjena tog pravnog sredstva nije razumna.
- 67 U pogledu razumnosti obveze primjene raspoloživih pravnih sredstva tijekom postupka zbog povrede obveza pred Sudom dovoljno je utvrditi da je postupak u skladu s člankom 226. UEZ-a potpuno neovisan o nacionalnim postupcima i da se njime oni ne zamjenjuju. Kao što je objašnjeno u odgovoru na treće pitanje, tužba zbog povrede obveza u stvari je objektivno ocjenjivanje zakonitosti, u općem interesu. Iako ishod takve tužbe može biti u interesu pojedinca, to ipak ne znači da je za njega išta manje razumno spriječiti štetu primjenom svih sredstava koja su mu na raspolaganju, odnosno primjenom raspoloživih pravnih sredstava.

- 68 Iz toga proizlazi da činjenica da je Sudu podnesena tužba zbog povrede obveza ili vjerojatnost da će nacionalni sud Sudu uputiti zahtjev za prethodnu odluku same po sebi nisu dovoljan razlog da se zaključi da primjena pravnog sredstva nije razumna.
- 69 Stoga na peto pitanje valja odgovoriti da pravu Zajednice nije protivna primjena nacionalnog propisa kojim se utvrđuje da pojedinac ne može dobiti naknadu štete čiji nastanak namjerno ili zbog nemara nije spriječio primjenom pravnog sredstva, pod uvjetom da se primjena tog pravnog sredstva može razumno zahtijevati od oštećene stranke, pri čemu je na sudu koji je uputio zahtjev da to provjeri s obzirom na sve okolnosti predmeta u glavnom postupku. Vjerojatnost da će nacionalni sud uputiti zahtjev za prethodnu odluku u skladu s člankom 234. UEZ-a ili činjenica da je Sudu podnesena tužba zbog povrede obveza same po sebi nisu dovoljan razlog da se zaključi da primjena pravnog sredstva nije razumna.

Troškovi

- 70 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

- 1. Pojedinacima kojima je nanesena šteta nepravilnim prenošenjem i nepravilnom primjenom Direktive Vijeća 64/433/EEZ od 26. lipnja 1964. o zdravstvenim problemima koji utječu na promet svježim mesom unutar Zajednice, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 91/497/EEZ od 29. srpnja 1991., i Direktive Vijeća 89/662/EEZ od 11. prosinca 1989. o veterinarskim pregledima u trgovini unutar Zajednice s ciljem uspostave unutarnjeg tržišta mogu se pozvati na pravo na slobodno kretanje robe kako bi utvrdili odgovornost države za povredu prava Zajednice.**
- 2. Pravom Zajednice ne zahtijeva se da se, ako je Komisija Europskih zajednica pokrenula postupak zbog povrede obveze u skladu s člankom 226. UEZ-a, tijekom tog postupka prekine ili suspendira rok zastare za zahtjev za naknadu štete na temelju odgovornosti države za povredu prava Zajednice koji je utvrđen nacionalnim propisom.**
- 3. Pravu Zajednice nije protivno da rok zastare za tužbu za naknadu štete protiv države zbog nepravilnog prenošenja direktive počne teći od datuma nastanka prvih štetnih učinaka tog nepravilnog prenošenja, pri čemu se mogu očekivati njegovi daljnji štetni učinci, čak i ako taj datum prethodi pravilnom prenošenju te direktive.**
- 4. Pravu Zajednice nije protivna primjena nacionalnog propisa kojim se utvrđuje da pojedinac ne može dobiti naknadu štete čiji nastanak namjerno ili zbog nemara nije spriječio primjenom pravnog sredstva, pod uvjetom da se primjena tog pravnog sredstva može razumno zahtijevati od oštećene stranke, pri čemu je na sudu koji je uputio zahtjev da to provjeri s obzirom na sve okolnosti predmeta u glavnom postupku. Vjerojatnost da će**

nacionalni sud uputiti zahtjev za prethodnu odluku u skladu s člankom 234. UEZ-a ili činjenica da je Sudu podnesena tužba zbog povrede obveza same po sebi nisu dovoljan razlog da se zaključi da primjena pravnog sredstva nije razumna.

[Potpisi]

* Jezik postupka: njemački

RADNI PRIJEVOD